

2014

Sosyal İnşacı Değişim: Türkiye ve Afrika İlişkileri

Öğr. Gör. Hakan AYDIN

Kırklareli Üniversitesi
Afrika Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Sosyal İnşacı Değişim: Türkiye ve Afrika İlişkileri

Öğr. Gör. Hakan AYDIN

Kırklareli Üniversitesi Kültür Merkezi A Blok 39100

Kırklareli / Türkiye

Tel: 0 (288) 212 96 82 - 166

Faks: 0 (288) 212 23 59

E-Posta: afrika@kirkclareli.edu.tr

Web: <http://acm.kirkclareli.edu.tr>

@klu_afrika

© Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi yayımlarının tüm hakları mahfuzdur. Kaynak gösterilerek yayınlanabilir.

İçindekiler

Giriş.....	3
Tarihsel Boyut.....	5
Soğuk Savaş Sonrası.....	8
Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Sonrası Dönem.....	9
Sonuç.....	13
Kaynakça.....	14

SOSYAL İNŞACI DEĞİŞİM: TÜRKİYE ve AFRIKA İLİŞKİLERİ

Öğr. Gör. Hakan AYDIN

1.Giriş

Afrika kıtası, uzun yıllar uluslararası sistemde marjinal ve incelenmeye değer görülmeyen bir bölge olarak kalmıştır. Tarihsel süreç içerisinde Afrika'da sömürge düzeni hakim olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında dekolonizasyon sürecinin başlamasıyla Afrika devletleri bağımsızlıklarını kazanmaya başlamışlardır. Batı nezdinde Afrika uzak ve maddi faydanın olmadığı bir yer anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Afrika kıtası devletleri diğer devletlerle “entegre” bir süreç geliştirememişlerdir. Bu durum Afrika devletlerinin kendi devlet yapılarından kaynaklanmıştır. İstikrarsız ve birbirleriyle çekişme halindeki iç odaklar bu ülkelerde demokratik süreçlerin kurulmasını mümkün kılamamışlardır.

Türkiye özelinde ise, Osmanlı Devleti bakiyesi Türkiye'ye büyük sorumluluk yüklemektedir. Sömürgeci yaklaşımla hareket etmeyen Osmanlı Devleti yönetim anlayışı kıta ülkeleri tarafından takdirle karşılanmıştır. Bu anlamda Türkiye'nin imajı olumlu seyretmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iki kutuplu yapı içerisinde yer aldığı taraf bağlamında ve politik koşullar da göz önüne alındığında Türkiye bazı problemler yaşamıştır. Ayrıca Soğuk Savaş sürecinde devletlerin önceliklerinin farklı oluşu, Afrika'nın önemli görülmemesiyle anlaşılabilir. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemin değişime uğraması, Afrika Türkiye ilişkilerini de farklılaştırmaya başlamıştır. Bu değişimi açıklamak çalışmamızın temelini teşkil edecektir. Bunu yaparken, konstrüktivist (sosyal inşacı) yaklaşım kullanılacaktır.

Sosyal inşacı teori, 1990'lı yıllarda kendilerini pozitivist ve post-pozitivist teorilerin arasında bir yerde konumlandıran ve bu nedenle üçüncü yol olarak da adlandırılabilen bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır.¹ Sosyal inşacı teoride uluslararası politikada normatif olanın maddi olandan daha önde olduğunu savunulurken, sosyal olguların sürekli bir inşa halinde oldukları söylenmektedir.² Sosyal inşacı yaklaşım, fikirlerin rolünü, kimlik oluşturmaya ve görünüm / gerçeklik üzerinde kurmuş olduğu vurguyla bilinmektedir. İnşacı teoriyi diğer teorilerden ayıran en önemli husus, kimlik ve çıkar kavramlarını ele alış biçimleridir. Böylelikle, kimlik

¹ Nicholas Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press, 1989, pp. 36-43.

² Alexander Wendt, *Social Theory of International Relations*, Cambridge University Press, 1999.

ve çıkar ilişkisi de değişme göstermektedir. Ayrıca kimliklerin çıkarlara dayalı olduğu varsayımından yola çıkarak, bu durum kim olduğumuzu ve ne istediğimizi de etkilemektedir.

Sosyal yaşamın özneler arası niteliği üzerinde tartışmalar devam etmektedir. İnşacı teoride vurgu yapılan süreç, sosyal bir yapı içinde, kurallara bağlı olarak ve yönetici erk oldukları düşünülen amiller aracılığıyla gerçekleşir. Yapı zihinsel mekanda ve insanın bilgi kabiliyetinin zemininde örülür ve eylemlerle kendini dışa vurur.³ Yapı ve aktör karşılıklı biçimde birbirlerini oluştururlar. Dil, kurallar, kurumlar ve politikalar toplumsal inşada ve aktörlerin inşasında araçtır. İnşacılığa göre, realizmden farklı olarak bir sosyal varlığın da olduğu kabul edilmektedir. Sosyal inşacı teorinin “tamamlayıcı” niteliği de bulunmakta ve sosyolojik boyutu sürdürülmektedir. Sosyal inşacı teoride devletlerin başat aktör olarak kabul edildikleri görülmektedir. Uluslararası sistem verilidir ve yapılandırmacılık üzerinden seyretmektedir. Sosyal inşacı teori, epistemolojik ve ontolojik gerginlik yaratmaktadır.⁴

Sosyal inşacı teoride paylaşılan düşünceler kimlikleri ve aktörlerin çıkarlarını oluşturur ve kimlik kavramı öne çıkmaktadır. Ayrıca devletler bireyler ve sosyal grupların eylemlerinden oldukça etkilenmektedirler.⁵ Devletler kimlik değişimi için sosyal süreçlere ihtiyaç duyarlar ve ancak bu süreç sonunda kimlik değişimini sağlayabilirler. “Ego ve değişim” (ego and alter) bu süreçte kimlikle ilgili dönüştürücü potansiyele sahiptir. Dolayısıyla sosyal inşacı bir inceleme içerisinde aktörlerin birbirlerini nasıl tanımladıkları çatışma veya iş birliği alanlarının yaratılması için incelemeye dahil edilmelidir.

³ Anthony Giddens, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, Berkeley: University of California Press, 1984, p. 377.

⁴ Davut Ateş, *Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi*, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt X, Sayı 1, Haziran 2008, s. 216.

⁵ Stefano Guzzini and Anna Leander (Eds.), *Constructivism and International Relations: Wendt and his Critics*, London and New York: Routledge, 2006, p. 4.

2.Tarihsel Boyut

Mısır'da kurulan Tolunoğulları ve İhşitler gibi devletler düşünüldüğünde Afrika kıtası bin yıldan beri Türklerin ilgi alanını oluşturmaktadır. 12. yüzyılda Mısır'da kurulan Eyyübi Devleti'nin ardından Mısır ve Trablus coğrafyasını elinde bulunduran Türk kökenli Memlük Devleti Afrika'da etki yaratmıştır. Mısır, Libya, Tunus ve Cezayir gibi Afrika ülkelerinin de Osmanlı hakimiyeti altında olması Afrika Türkiye ilişkilerini önemli bir bakiyeye sahip kılmaktadır. Hatta bu etkinin Sahra altı Afrika'da olduğu söylenilebilir.⁶

1884-5'te Berlin Konferansı'yla Avrupalı büyük devletlerce kağıt üzerindeki Afrika paylaşımıyla; sömürgeciliğin resmi başlangıcı görülmektedir. Berlin Konferansı'ndan sonra büyük devletlerin dünya şirketlerinin talepleri öne çıkmış ve politik ajandaların önemiyle insani kaygıların yadsınmaya başlamıştır. Bu duruma paralel olarak 1876'da Afrika'nın ancak % 10'u Avrupa işgalindeydi. 1890'a geldiğinde ise sömürge kalmamış kısım % 10'du.⁷

Osmanlı Devleti döneminde Güney Afrika'daki Cape Town Müslümanları kendilerine İslam'ı öğretmek ve anlatmak üzere İstanbul'dan bir alim getirilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine Abdülaziz, Ebubekir Efendi'yi 1862'de Güney Afrika'ya göndermiştir.⁸ Osmanlı Devleti'nin halifelik makamının getirmiş olduğu sorumluluk onu bu şekilde davranmaya mecbur etmiştir. Nitekim Osmanlı'nın o dönemki durumu dış coğrafyasında etki yaratamamasına sebep olmuştur. Ancak Afrika özelinde yozlaşmış İslam dinini yeniden doğru anlaşılır biçime getirmek ilgisini gerekli kılmıştır. Ayrıca Ebubekir Efendi'nin Afrika'ya gönderilmesi imaj için oldukça önemlidir ve Osmanlı Devleti'nin halklar arasındaki diyalogu geliştirilebilmesi için geniş vizyonlu bir politika izlediği görülmektedir.

Coğrafi açıdan Afrika dünya topraklarının % 22'sini oluşturmaktadır. 1 milyarı aşkın bir nüfusa sahip olan Afrika, yekpare bir nitelik taşımamaktadır. Yani Müslüman, hristiyan, siyah, beyaz tek bir Afrika'dan bahsedilebilmesi mümkün değildir. Ayrıca "cetvelle" oluşturulmuş sınırların varlığı Afrika'daki yapay toplumsal bölünmeyi belirlemekte ve halkların birbirlerine karşı düşmanlaştırmaktadır.

⁶ Soner Karagül ve İbrahim Arslan, Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 9, Sayı: 35, 2013, s. 23.

⁷ Fahir Armaoğlu, 20. yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-95), Alkım Yayınevi, 2011, s. 83.

⁸ First Ottomans in Africa, Today's Zaman, 04.11.2013.

Türkiye'nin, dış politikasının en önemli ilkelerinden olan "Batılılaşma" politikası çerçevesinde uzun yıllar Afrika ülkelerini ihmal ettiği bir gerçektir.⁹ Öncelikle 1950-60 döneminde Menderes hükümeti, gerek Doğu / Batı arasındaki, gerekse Batı'nın kendi içindeki dengeleri gözetmedi; her iki açıdan yalnızca ABD'ye bağıllık ve bağımlılık göstererek ve aradaki uluslararası gelişmeleri izlemeyerek kendini sınırladı.¹⁰ Buna ek olarak Türkiye, 1955 Bandung Konferansı'nda bağımsızlıklarını yeni kazanmış ya da kazanmak üzere olan Asya-Afrika ülkelerine karşı kendi tarihi ile çelişir yönde bir tavır takınmış olması o dönem Afrika'yla ilişki kuramamasına neden olmuştur.

Türkiye'nin Bağlantısızlar Hareketi içerisindeki ülkeleri, barışı korumak için NATO gibi kolektif müdafaa örgütlerine üyeliğin daha mantıklı olacağı hususunda iknaya çalışması, Afrika ülkeleri nezdinde Türkiye'nin Batı'nın bir "uydusu" şeklinde hareket ettiği yargısını güçlendirmiştir.¹¹ Ayrıca Türkiye, Süveyş Kanalı'nı en fazla kullanan diğer 21 ülke ile birlikte 1956 yılında Londra'da düzenlenen konferansa katılırken, Yunanistan, Bağlantısızlar Hareketi ülkelerinde oldukça büyük bir sempatiyle karşılanan bir tutum sergileyerek, konferansa katılmayı reddetmiştir. Neticede Süveyş Kanalı'nın Mısır hükümeti tarafından millileştirilmesi üzerine 1956'da yaşanan Süveyş Krizi'nde Türkiye'nin Mısır'daki hükümete karşı takındığı tutum da Afrika kıtası ile ilişkilerin olumsuz yönde seyretilmesinde rol oynamış¹² ve bağlantısızlık politikasını savunan üçüncü dünya ülkeleri ile Türkiye'nin ilişkileri bozulmuştur.¹³ Yunanistan'ın Arap ve Afrika ülkelerinin bağımsızlığı ya da egemenlik hakları söz konusu olduğu bu ve benzeri pek çok olaydaki duruşu, ilerleyen yıllarda Kıbrıs Sorunu uluslararası gündeme taşındığında kendisine büyük avantaj sağlamıştır.¹⁴

1951 ve 1953 yıllarında, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda Fas'ın bağımsızlığı konusu gündeme geldiğinde, bu konunun ertelenmesi yönünde oy kullanan Türkiye, 1952'de Tunus'un bağımsızlığı söz konusu edildiğinde ise, konunun Fransa ile Tunus arasında bir 'iç' sorun olduğunu belirtmesi, Türkiye'nin imaj değişimi olarak yorumlanmaktadır.¹⁵ Cezayir'in Fransa karşısındaki bağımsızlık mücadelesi sürecinde Türkiye'nin Fransa'nın yanında yer

⁹ Elem Eyryce Tepeciklioğlu, Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye- Afrika İlişkileri, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Bahar 2012, s. 66.

¹⁰ Baskın Oran (Ed.), Türk Dış Politikası, 1919 - 1980, I. Cilt, İletişim Yayınları, 2001, s. 498.

¹¹ Elem Eyryce Tepeciklioğlu, a.g.m., ss. 68-9.

¹² Soner Karagül ve İbrahim Arslan, a.g.m., s. 25.

¹³ Faruk Sönmezoğlu (Der.), Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, DER Yayınları, 2010, s. 118.

¹⁴ Hüseyin Bağcı, Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası, Faruk Sönmezoğlu (Der.), Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, 2001, 2. Baskı, s. 120.

¹⁵ Elem Eyryce Tepeciklioğlu, a.g.m., s. 67.

alan tutumu Cezayir Türkiye ilişkileri üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Cezayir sorunu, 1958’de BM Genel Kurulu’na getirildiğinde, Türkiye’nin çekimser oy kullanmasında bu durum görülmektedir.¹⁶ Bu süreçte Kıbrıs Sorunu’nun da etkisi olduğu görmezden gelinmemelidir ancak farklı tezlerle Kıbrıs Sorunu’nun bu durumdan ayrı düşünülebilmesi de mümkün olabilirdi.

Türkiye’nin Afrika’ya olan ilgisinin ne derece düşük olduğu şu örnekte daha iyi görülebilir; Mahmut Dikerdem Gana’ya büyükelçi olarak atanması neticesinde Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından kabulünde yaşanan ilginç bir anekdotu aktarmakta: Mahmut Dikerdem’in söylediği üzere, bu görüşme sırasında Gürsel kendisine, tropik bir ülke olan Gana’ya halı ihracı olanaklarını araştırmasını salık vermiştir.¹⁷ Türkiye’nin Afrika’da ne yapacağı konusundaki ilgi, bilgi ve strateji eksikliğinden kaynaklanmaktaydı.

Her ne kadar Türkiye, Afrika’daki politik gelişmeler karşısında beklenen desteği gösteremese de, bağımsızlıklarını kazanan ülkelerde politik temsilcilikler açmıştır. Öncelikle Gana’nın 1957’de bağımsızlığa kavuşmasından sonra başkent Akra’da büyükelçilik açan Türkiye, 1960’da Nijerya’da büyükelçilik açmıştır. Daha sonra Kenya ve Senegal’de de büyükelçilik açan Türkiye, bu süreç içerisinde Mısır, Libya, Fas, Tunus’da büyükelçilikler açmıştır. 1963’te Cezayir’in bağımsızlığına kavuşmasından sonra da burada büyükelçilik açmıştır.¹⁸

Sonuç olarak Türkiye, uluslararası sistemde kendi başlarına var olabileceklerini kanıtlamak isteyen Asya - Afrika ülkelerinin karşısına tam anlamıyla karşıt tezlerle çıkmış ve bu ülkeleri hayal kırıklığına uğratmıştır. Ancak bu durum uluslararası ortam dinamikleriyle açıklanabilir. Türkiye’nin ilişkileri düzeltmesine imkan tanıyacak olan Batı’nın Afrika’ya olan “zalim” yaklaşımıyla Osmanlı “diyalogcu” yaklaşımı arasındaki farkla görülebilecektir.¹⁹ Ancak Soğuk Savaş süresince Afrika ilişkilerinde Türkiye’nin kendi özgüvenliğini sağlama kaygısı, ilişkileri geliştirememesine sebep olmuştur.²⁰

¹⁶ Numan Hazar, Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, USAK Yayınları, 2011, ss. 189-190.

¹⁷ Mahmut Dikerdem, Üçüncü Dünya’dan (Bir Büyükelçinin Anıları), Cem Yayınevi, 1977, ss. 43-45.

¹⁸ Numan Hazar, a.g.m., ss. 188-9.

¹⁹ Mustafa Olpak, Kenya-Girit-İstanbul: Köle Kıyısından İnsan Biyografileri, Ozan Yayıncılık, 2005, ss. 7-12.

²⁰ Numan Hazar, a.g.e., s. 189.

3.Soğuk Savaş Sonrası

Soğuk Savaş sonrasında; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişi süreci, güçlenen Türkiye ekonomisi ve liderliği ile birleşince bu durum Türkiye'yi Avrupa ve ABD ilişkilerinin ötesine bakmaya ve neticede 2000'lerde Afrika'ya açılmaya yöneltmiştir. Soğuk Savaş süresince sistemin gerekli kılmasının etkisiyle de yapılan hataları telafi yollarını arayan bir Türkiye'den bahsedilebilir.

Soğuk Savaş sonrası dönemin kavramsallaştırmaları içerisinde dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in Türkiye'nin, yakın jeopolitik çevresi ile ekonomik bağlar ve politik çerçeveyi çoktan oluşturduğunu belirterek, artık Türkiye için Akdeniz'i geçmek ve Afrika kıtası için vizyonunu geliştirmek zamanının geldiğini ifade etmiştir.²¹ Bu yaklaşım Türkiye'nin yakın ve tarihsel bakiyesinde yer alan coğrafyası üzerinde eksen genişletmesi gerektiğini göstermiş ve dış politika aktif adımlar atmaya sevk etmiştir.

1998'de ortaya atılan Afrika'ya Açılım Eylem Planı'yla; Afrika ülkeleri ile Türkiye arasında yüksek düzeyli ziyaretlerin gerçekleştirilmesi, çeşitli uluslararası örgütler içinde kıta devletleri ile temasların artırılması, insani yardımların yapılması, Afrika'daki diplomatik temsilciliklerin sayısının artırılması, BM'nin kıtaya yaptığı ekonomik ve teknik yardım programlarına katkı sağlanması, ekonomik, teknik - bilimsel ve ticari işbirliği anlaşmalarının imzalanması, teknik düzeyde bakanların ve uzmanların Türkiye'ye davet edilmesi, Afrika Kalkınma Bankası'na bağışçı ülke olarak üye olunması, Afrika İthalat - İhracat Bankası'na üye olunması, karşılıklı iş adamları ziyaretlerinin ve iş konseylerinin tertip edilmesi ilkeleri kabul edilmiştir.²²

Afrika Açılım ve Eylem Planı'nın amacı; Afrika ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilerek ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkiler ağı örülmesidir.²³ Plan askeri ilişkilere yönelik de önlemler getirmiştir. Bu süreçten sonra BM'nin Afrika'daki barış gücü operasyonlarına Türkiye'nin de destek verdiği görülmektedir. Özellikle Türkiye Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmaya başlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde bu adım Türkiye için büyük bir anlam ihtiva etmiş olacaktır. Nitekim bunu 2003 yılı başında Dış Ticaret Müsteşarlığınca (DTM) hazırlanan Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi izlemiştir.

²¹ Soner Karagül ve İbrahim Arslan, a.g.m., s. 27.

²² Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmet Said Altın, Türkiye Afrika İlişkileri, USGAM, Cilt 9, Sayı 98, Ankara, s. 4.

²³ Bknz. Afrika'ya Açılım Eylem Planı, T.C. Dışişleri Bakanlığı.

4. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Sonrası Dönem

3 Kasım 2002 Genel Seçimleri'nden sonra iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) süreç içerisinde bölgesel genişlemeyi amaç haline getirerek hareket etmiştir. Orta Doğu, Balkanlar ve Orta Asya özelinde başlatılan politik açılım Afrika'ya açılım anlamında da yansıma bulmuştur. Bu durum özellikle Türkiye dış politikasının yeniden tanımlanmasının da bir parçası olarak görülmektedir.

1998'de başlatılan Afrika Açılım ve Eylem Planı'nın ileriye taşınması anlamında 2005 yılının Türkiye'de Afrika Yılı olarak ilan edilmesi açılımın devam ettirilmesine yönelik önemli bir adımdır. Ayrıca Türkiye, 12 Nisan 2005'te Afrika Birliği'nde (AfB) gözlemci ülke statüsünü kazanmıştır. Afrika Birliği İcra Konseyi'nin 2008'de yaptığı toplantıda Afrika'nın stratejik ortaklarından biri olarak kabul edilmiştir. Buna ek olarak 2008'de Türkiye – Afrika Devlet ve Hükümet Başkanları Zirve Toplantısı'nda şu alanlarda işbirliği gelişmiştir; hükümetler arası işbirliği, ticaret ve yatırım, tarım, kırsal kalkınma, su kaynaklarının yönetimi, sağlık, barış ve güvenlik, enerji, turizm, eğitim ve medya...²⁴ Buradan anlaşılabileceği gibi Türkiye, Afrika ülkeleriyle salt politik ya da ekonomik bağlarını geliştirmek değil, halklar arasındaki diyalogun da geliştirilmesini hedeflenmiştir.

Afrika ülkeleriyle ilişkilerin içinde bulunduğu aşamanın değerlendirilmesi ve ilişkileri daha da geliştirecek ilave yöntemlerin belirlenmesi amacıyla 18-21 Ağustos 2008'de İstanbul'da düzenlenen I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi, Afrika açılımında önemli bir yere sahiptir. Bu zirve sonrasında 'Türkiye-Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu: Ortak Bir Gelecek İçin İşbirliği ve Dayanışma' ve 'Türkiye-Afrika Ortaklığı İçin İşbirliği Çerçevesi' başlıklı belgeler oybirliğiyle kabul edilmiştir.²⁵

AK Parti döneminde açılan büyükelçilikler; Darüsselam (Tanzanya) Büyükelçiliği 18 Mayıs 2009, Abidjan (Fildişi Sahili) Büyükelçiliği 15 Kasım 2009, Yaounde (Kamerun) Büyükelçiliği 15 Ocak 2010, Akra (Gana) ve Bamako (Mali) Büyükelçilikleri 1 Şubat 2010, Kampala (Uganda) Büyükelçiliği 28 Şubat 2010, Luanda (Angola) Büyükelçiliği 2 Nisan 2010, Antananarivo (Madagaskar) Büyükelçiliği 21 Nisan 2010, Lusaka (Zambiya) Büyükelçiliği 15 Şubat 2011, Maputo (Mozambik) Büyükelçiliği 15 Mart 2011, Nuakşot (Moritanya) 15 Nisan 2011 ve Harare (Zimbabve) Büyükelçiliği 30 Nisan 2011, Mogadişu (Somali), Banjul (Gambiya), Juba (Güney Sudan) Niamey (Nijer), Windhoek (Namibiya),

²⁴ Numan Hazar, a.g.e., s. 216.

²⁵ Soner Karagül ve İbrahim Arslan, a.g.m., s. 31.

Uagadugu (Burkina Faso), Libreville (Gabon) Büyükelçilikleri 2012’de açıldı. Böylece Afrika’daki Türkiye büyükelçiliği sayısı 31 oldu. Gelişen ilişkiler paralelinde Ankara’da Sahra altındaki ülkelerin 11’inin büyükelçilikleri bulunmaktadır (Etiyopya, Gambiya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Moritanya, Nijerya, Senegal, Somali, Sudan, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Uganda ve Angola). Ankara’da büyükelçilik açmaya karar veren ülkeler ise: Kenya, Kamerun, Gine, Madagaskar, Gana, Gabon, Zambiya, Zimbabwe, Ruanda, Tanzanya, Kongo Cumhuriyeti, Nijer, Güney Sudan, Cibuti, Burkina Faso, Sierra Leone’dır. Kuzey Afrika ülkelerinin (Fas, Tunus, Cezayir, Libya ve Mısır) Türkiye’de önceden büyükelçilikleri mevcuttu.²⁶ Böylelikle bölge ile olan bağlarını her yönden daha ileriye taşımak isteyen bir anlayış geliştiğini görmekteyiz ve bu durum bölge üzerinde olumlu etki yaratmıştır.

AK Parti yönetimi teorisyenlerinden Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’na göre uluslararası sistem iki kutuplu olmadığından Avrupa Birliği dışındaki bölgelerle de iyi ilişkiler geliştirmek faydalıdır.²⁷ Bu bağlamda AK Parti, dış politikadaki varlığını sürdürebilmek eksen genişlemesi yolunu tercih ederek Türk müteşebbisler için yeni pazarlar ortaya çıkarmış ve Afrika’nın bu minvalde iyi bir alan olduğu bilincine varmıştır.²⁸

Afrika ile geliştirilen iyi ilişkiler bazı konularda Türkiye’nin başarısını oldukça etkilemiştir. Örneğin Türkiye 2009 - 2010 dönemi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi adaylığı için destek talep ettiğinde, 53 üyeli Afrika Grubu’nun desteği, BMGK’ye Türkiye’nin girişi için büyük önem taşımıştır.

Afrika ülkeleriyle ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi isteği, Türkiye’nin kıtaya yönelik artan ilgisinin nedenlerinden bir diğerini oluşturmaktadır. Türkiye’nin Sahra altı ülkelerle 2000 yılında 742 milyon dolar olan ticaret hacmi 2005 yılında 3 milyar dolara, 2008 yılında da 5,7 milyar dolara ulaştı. Küresel ekonomik krizin etkisiyle ticaret hacmi 2009 yılında 4,88 milyar dolar, 2010 yılında ise 4,36 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmesine rağmen 2011 yılında ticaret hacmi 7,5 milyar dolara ulaştı. Tüm Afrika ülkeleriyle 2005’te 9 milyar, 2009’da 15,876 milyar, 2010’da 15,710 milyar dolar, 2011 yılında ise 17,1 milyar

²⁶ Numan Hazar, Türkiye Afrika’da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra, ORSAM, Rapor No: 124, Temmuz 2012, s. 36.

²⁷ Mehmet Özkan ve Birol Akgün, Turkey’s Opening to Africa, Journal of Modern African Studies, 2010, p. 528.

²⁸ Gökhan Bacık ve İsa Afacan, Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse, Turkish Studies, Vol: 14, No: 3, 2013, pp. 483-5.

dolardır. Sahra altı ülkelerle toplam ticaret hacminin 50 milyar dolar düzeyine çıkarılması hedeflenmektedir.²⁹

Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA), Addis Ababa (2005) ve Hartum'dan (2006) sonra, Sahra altındaki üçüncü ofisi 2007 yılı başında Dakar'da faaliyete başladı ve bugüne kadar 37 Afrika ülkesinde proje gerçekleştirdi. Kamu kurumlarının Sahra altı ülkelere yönelik kalkınma yardımları 2009 yılı itibarıyla 43,729 milyon dolar düzeyindedir. STK'lar tarafından da aynı yıl yapılan 52,608 milyon dolar değerindeki yardımlar da dikkate alındığında, Türkiye'nin Sahra altı ülkelere yönelik toplam yardımları 2009 yılında 97 milyon dolara ulaştı. TİKA tarafından 2010 yılında, 22 Afrika ülkesinde toplam 70 proje sonuçlandırıldı. Diğer kamu kurumlarının projeleriyle birlikte Sahra-Altı ülkelerine yönelik 2010 yılı için resmi kalkınma yardımlarının toplamı 39. 9 milyon dolar olarak kaydedilmiştir.³⁰

Türkiye'nin bölgesel güç olma isteği karşısında, bölgesel güç olmanın sekiz temel koşulu şöyle sıralanmaktadır; “(1) sahip olduğu kimlik ile tanımlanabilir bir bölgenin parçası olmak, (2) bölgesel güç imajına sahip olmak, (3) bölgenin coğrafi boyutunda ve kendi ideolojik yapılanmasında belirleyici etkisini ortaya koymak, (4) göreceli olarak yüksek askeri, iktisadi, demografik, siyasi ve ideolojik güce sahip olmak, (5) bölge ile bütünleşmiş olmak, (6) güvenlikle ilgili gündemi önemli ölçüde belirleyebilmek, (7) bölgedeki diğer güçler tarafından ve bunun da ötesinde, diğer bölgesel güçler tarafından, bölgesel güç olarak kabul edilmek, (8) bölgesel ve küresel tartışmalarla alakadar olmak.³¹ Bu kapsamda Türkiye Afrika'yla geliştirmek istediği ilişkiyle bölgesel güç olma kapasitesini ölçmek istemektedir.

Afrika ülkeleri perspektifinden bakıldığında, Afrikalılar Türkiye'yi İslam dünyasına mensup ve Batılı ilişkiler kurabilen güçlü bir ülke olarak görmektedirler. Bu durum Türkiye'yi kendileri tarafından örnek alınabilecek bir ülke yapmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin sömürgecilik geçmişine sahip olmayışı da bunda etkindir. Nitekim Afrika ülkelerini eleştiren gelişmiş ülkeler özel sektörleri aracılığıyla insan hakları demokratikleşme alanındaki gelişmemişlik üzerinde özendirme kurarak kıta üzerinde avantajlarını sürdürmektedirler.³² Ayrıca Afrika'nın

²⁹ Soner Karagül ve İbrahim Arslan, a.g.m., s. 35.

³⁰ Soner Karagül ve İbrahim Arslan, a.g.m., s. 35.

³¹ Martin Beck, The Concept of Regional Power: The Middle East as a Deviant Case?, Conference Paper Regional Powers in Asia, Africa, Latin America, the Near and Middle East, 11-12 December, 2006, GIGA German Institute of Global and Area Studies.

³² Numan Hazar, a.g.e., s. 200.

yeni hammadde sağlama alanı ve pazar olacağı inancı, batılı güçleri bu şekilde bir tutum sergilemeye itmektedir.

Son dönem Türkiye Afrika ilişkilerinin gelişmesi Türkiye'nin iktisadi olarak Afrika'daki potansiyelin farkına varmasıyla da ilgilidir.³³ Ancak Türkiye, çatışma çözümleri bağlamında Türkiye'nin Afrika'da yaşanan olaylarda uzlaştırmacı tutumunu ortaya koyarak hareket etmesi ve bunu o devletlerin de aktif bir biçimde söz sahibi olduğunu göstermesi diğer devletlere nazaran Türkiye'yi farklı kılmaktadır.

³³ Mehmet Özkan ve Birol Akgün, Turkey's opening to Africa, Journal of Modern African Studies, No. 48-4 (2010), s. 526.

5.Sonuç

Türkiye şu an geline nokta Afrika ülkeleriyle geliştirmiş olduğu ilişkileri daha ileri boyuta taşımanın yollarını aramalı ve bu yöndeki kararlılığını göstermelidir. Temel olarak Türkiye'nin yaklaşımı Afrikalı ülkelerin kaynaklarına yönelik stratejik anlam taşımamalı, halklar arasındaki diyalogun geliştirilmesine dönük olabilmelidir. Yani Türkiye için öncelik kişi temelli bir anlayışın geliştirilmesi ve devam ettirilmesi olmalıdır. Bunu yapabilecek siyasi irade ve mekanizmalar daha fazla cesaretlendirilmelidir. Nitekim Türkiye'nin tarihsel bakiyesinin ona yüklemiş olduğu imaj, Afrikalı halklar nezdinde olumlu, kabul edilebilir ve aranan bir şekildedir. Bu sebeple, Türkiye kendine geniş bir alan üzerinde avantaj sağlamaktadır. Afrika ölçeğinde ekonomik ve kültürel temelli gelişmelere Türkiye'nin göstereceği destek önem kazanacaktır. Afrika kıtasında yer alan her devletle siyasi farklılıklar olsa dahi ilişki kurulabilecektir. Ayrıca bu durum Türkiye'nin diğer devletlerle olan ilişkilerine de olumlu manada katkısı görülecektir. Neticede sosyal inşacı yaklaşım içerisinde aktörler birbirlerini nasıl tanımladıklarını önemseyerek kimlik üzerinden şekillenen bariyerleri kaldırmayı amaç edinirler. Bu süreçte Türkiye'nin böyle bir yaklaşıma ihtiyacı olacaktır.

Kaynakça

Afrika'ya Açılım Eylem Planı, T.C. Dışışleri Bakanlığı.

Alexander Wendt, Social Theory of International Relations, Cambridge University Press, 1999.

Anthony Giddens, The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration, Berkeley: University of California Press, 1984.

Baskın Oran (Ed.), Türk Dış Politikası, 1919 - 1980, I. Cilt, İletışim Yayınları, 2001.

Davut Ateş, Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt X, Sayı 1, Haziran 2008.

Elem Eyryce Tepeciklioğlu, Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye- Afrika İlişkileri, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Bahar 2012.

Fahir Armaoğlu, 20. yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-95), Alkım Yayınevi, 2011.

Faruk Sönmezoğlu (Der.), Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, DER Yayınları, 2010.

Gökhan Bacık ve İsa Afacan, Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse, Turkish Studies, Vol: 14, No: 3, 2013.

Hüseyin Bağcı, Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası, Faruk Sönmezoğlu (Der.), Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, 2.Baskı, 2001.

Mahmut Dikerdem, Üçüncü Dünya'dan (Bir Büyükelçinin Anıları), Cem Yayınevi, 1977.

Martin Beck, The Concept of Regional Power: The Middle East as a Deviant Case?, Conference Paper Regional Powers in Asia, Africa, Latin America, the Near and Middle East, 11-12 December, 2006, GIGA German Institute of Global and Area Studies.

Mehmet Özkan ve Birol Akgün, Turkey's opening to Africa, Journal of Modern African Studies, No. 48-4 (2010).

Mehmet Özkan ve Birol Akgün, Turkey's Opening to Africa, Journal of Modern African Studies, 2010.

Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmet Said Altın, Türkiye Afrika İlişkileri, USGAM, Cilt 9, Sayı 98, Ankara.

Mustafa Olpak, Kenya-Girit-İstanbul: Köle Kıyısından İnsan Biyografileri, Ozan Yayıncılık, 2005.

Nicholas Onuf, World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations, Columbia: University of South Carolina Press, 1989.

Numan Hazar, Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, USAK Yayınları, 2011.

Numan Hazar, Türkiye Afrika’da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra, ORSAM, Rapor No: 124, Temmuz 2012.

Soner Karagül ve İbrahim Arslan, Türkiye’nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 9, Sayı: 35, 2013.

Stefano Guzzini and Anna Leander (Eds.), Constructivism and International Relations: Wendt and his Critics, London and New York: Routledge, 2006.

Today’s Zaman, First Ottomans in Africa, 04.11.2013.

AFRİKA ARAŞTIRMALARI UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Tarihçe

Afrika Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Afrika ile ilgili konularda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla 04/04/2011 tarihinde Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı bir birim olarak kurulmuştur.

Merkezin Amacı

Afrika kıtasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmeleri takip ederek, Türkiye'nin bu kıta ülkeleriyle ikili ve çok taraflı ilişkilerine ve bu ilişkilerin tarihi, kültürel, siyasi, ekonomik, sosyolojik ve jeopolitik yapısına yönelik bilimsel araştırmalar yoluyla özellikle araştırma ve uygulama projeleri planlamak ve yürütmek, bu kıtada faaliyet gösteren kamu ve özel kuruluşlara danışmanlık desteği ve gerekli uzmanların yetiştirilmesini sağlamaktır.

Merkezin Çalışmaları

Afrika-Türkiye ilişkilerinin, tarihten gelen bağlarla birlikte gelişmesine katkıda bulunmayı sürekli kılabilmek için önümüzdeki yıllarda gerçekleştirmeyi hedef aldığı faaliyetler arasında öncelikli olarak Afrika konusunda bir uzmanlık kütüphanesi oluşturmak, alanla ilgili bir akademik bir dergi çıkarmak, ulusal ve uluslararası sempozyumlara ev sahipliği yapmak, Afrika haber bültenleri yayımlamak, ulusal ve uluslararası Afrika Merkezleriyle karşılıklı işbirlikleri geliştirmek, Afrika Büyükelçilikleri ile birlikte ortak kültürel etkinliklerde bulunmak, Afrika günleri düzenleyerek Afrika etkinlikleri oluşturmak ve Türkiye'de Afrika üzerine çalışan uzmanlar yetiştirmektir. Bulunduğu coğrafi konum Kırklareli'nden hareketle Trakya Bölgesi'nde ve Türkiye'de uluslararası standartlardaki bilimsel araştırma geleneğini devam ettirerek ulusal ve uluslararası konularda siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve hukuki nitelikli bilimsel araştırma ve çalışmalar yapmayı, yurt içi ve yurt dışındaki ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte ortak çalışmalar kapsamında bilgi birikiminin oluşturulması ve paylaşılmasını sağlamayı gaye edinen bir çalışma programı yürütmektir.

E-Posta: afrika@kirklareli.edu.tr

Web: <http://acm.kirklareli.edu.tr>

@klu_afrika

